

A MODERN ÁLLATKERTÉSZET ÉS A BIODÓM IDŐUTAZÁS A VÁROSLIGETBEN

A 19. század kezdete óta egyre több állatkert létesül, s ezekbe egyre több ember látogat el. Az irántuk való társadalmi igény úgy változik, mint az emberek és a természet közötti viszony. E változás jól látható az állatkertek által nyújtott szolgáltatások tartalmában és módszereiben, technológiáiban is. Nem csupán arról van szó, hogy a szűk ketreces, menaszériaszerű állattartás a 21. században már nem fogadható el, s egyre újabb, az állati jóllétet tiszteletben tartó elhelyezési és kiállítási technikákat kell alkalmazni, de a modern médiakultúrához szokott látogatók is az élmények sokkal szélesebb spektrumára számítanak, mint pár évtizeddel ezelőtt.

A vezető állatkertészeti technológiai fejlődésének üteme nem nagyon tér el mondjuk a médiaiparétól vagy a számítástechnikáétól, de természetesen más módszerekkel dolgozik. Itt a hagyományos mindig keveredik az újjal, a kétkézi munka a modern gépekkel.

VÁLTOZÓ KÖZÖNSÉGIGÉNYEK

A világ mintegy tízezer állatkertje között lehetetlen két egyformát találni. Mindegyik más és más, hiszen mindegyiket más közösség igényei hozták létre és tartják fenn. Mégis akad hasonlóság, hiszen együttműködéssel, sok ezer szakember kollektív tudásával és sokrétű kapcsolatrendszerek professzionális tapasztalatával működnek. Persze nemcsak együtt-

működnek, hanem versenyeznek is: akár az állatkertek egymással, ám még inkább az egyéb szabadidős szolgáltatásokat adó vállalkozásokkal és intézményekkel. Ráadásul a nagyobb jólétben élő emberek „élvezeti” igényei is nyilvánvalóbbak lettek, sőt ez a szegmens a szolgáltatásipar, így a gazdaság egyre hangsúlyosabb részévé válik. Mind több célpont alkotja e külföldön *experience economy*-nak, „tapasztalatiparnak” nevezett, s egyre komolyabb gazdasági tényezőnek is számító hálózatot, amelyben mások mellett múzeumok, galériák, műemlékek, nemzeti parkok, történelmi kertek, különleges vidékek, tájak, barlangok, régi vasutak, hajók, *science center*-ek („csodák palotái”), valamint természetesen növény- és állatkertek vesznek részt. Közös vonásuk, hogy közfunkcióik

fenntartása érdekében a tudással piaci értéként is bánnak, s a megkeresett jövedelmet nem profitorientált módon fordítják társadalmilag hasznos tevékenységekre.

Ezen a területen kell helytállniuk a modern állatkerteknek is. Persze az állatkerteknél a legfontosabb az élő gyűjtemény és annak kiállítási színvonala; mindkettőben nagy volt a fejlődés a modern állatkertészet két évszázadában.

KÜLÖNLEGES KÖZÖSSÉGI TEREK

Szinte közhely, hogy az állatkertek fontos közfeladatokat szolgálhatnak: oktatás, természetvédelem, tudományos kutatás és rekreáció-turizmus, ám ennél sokkal többről is szó van. Egy modern állatkert különleges közösségi tér, élményeket kínál a látogatóknak, felnőtteknek és – ami még fontosabb – gyerekeknek. Sőt, akár generációkat összekapcsolva, színhelyet teremt a családok közös élményeihez. A modern állatkertészet keretrendszere és módszertana alapvetően két irányba fejlődik. Az egyik a méretbeli növekedés, a másik a korlátozott területek intenzív hasznosítása. A közönség mindkét esetben döntően városlakó, még akkor is, ha történetesen egy nagyvároson kívüli vagy egy üdülőhelyen lévő állatparkot keres fel. A régi, 19. századi városi állatkertek 5-10, legfeljebb 20 hektárosak voltak csupán, a 20. század végén már

ennek a duplája a gyakoribb. A 21. században viszont a legtöbb új állatkert városon kívüli nagy területen létesül, s nem számít ritkának akár a száz hektárnál nagyobb méret sem.

Közép-Európában az ekkora kiterjedésű állatkert még ritka; egyetlen hazai kert sincs a rekordméret közelében. A legnagyobbak – a szegedi, a veszprémi és a nyíregyházi – is 30-40 hektár közöttiek. Az igazság az, hogy nagyjából ekkora területet tudnak a látogatók kényelmesen egy nap alatt bejárni. Ha ennél nagyobb a kert, akkor már járművel látogatható szafariparkként üzemeltetik. Egyedül a Budakeszi Vadaspark 100 hektáros, melynek azonban csak a töredékén vannak állatbemutatók. Eközben az Egyesült Arab Emírségekben lévő El-Ajn (Al-Ain) város állatkertjében megnyílt új szavannakifutó önmagában 54 hektár! A Kárpát-medencében a kaszai állatkert a rekorder, sőt 300 hektáros területével (ami kb. 3 Városliget mérete) az egyik legnagyobb Európában. Igaz, ezt csak részben használják ki, az intenzívebb bemutatórész nagyjából tízhektáros.

SZÜKSÉGBŐL ERÉNY

A világ vezető állatkertjeinek zöme azonban nagyvárosban található, ami egyszerre előnyük és hátrányuk. Mára körbenötte őket a város, s bővítésük nagyon nehéz. Mégis sok

közülük – leginkább a társadalmi igények miatt – növekedni tudott. A város központi szövetében működni egy ilyen intézmény számára azért előny, mert könnyen elérik a látogatók. Nem véletlen, hogy ma a világvárosi kertek a legnépszerűbbek. Európában listavezető a moszkvai és a berlini állatkert, látogatószámuk 3 millió körül van, de a legtöbb milliós közönségű állatkert is nagyvárosban vagy annak közelében található. Akad persze kivétel is, így az utóbbi egy-két évtized alatt zöldmezőn rendkívüli attrakcióvá nőtt állatkertek, mint a Parc de Beauval Franciaországban vagy a Pairi Daiza Belgiumban.

A miénknél kellemesebb klímájú országokban az állatkerteket egész évben sokkal egyenletesebben keresik fel, jóllehet az extrém meleg, hűvös vagy esős, viharos napok és hetek még itt is kiürítik a kerteket. Közép-Európában holtsezon az év több mint egyharmada, novembertől március közepéig. Budapesten a nyári napok átlagos látogatószámának egytizede érkezik hozzánk a téli napokon, holott az állatok ugyanúgy itt vannak, sőt tartásuk költségei még magasabbak is, mint jó időben, hisz fűteni kell rájuk.

FELADOTT ÁTTELEPÍTÉS

Ahol tehát szűkös a terület, nincs lehetőség jelentős bővülésre; ott a meglévő területen érdemes és kell fejlődni. Budapest állatkertje első 50 évében még jól elvolt a Városliget és a vasúti területek közötti kerítésein belül.

Mikor azonban sokkal könnyebbé vált az állatgyűjtemény gyarapítása, s egyre nagyobb lett az emberek igénye további egzotikumokra – emellett fejlődött az állattartás és -bemutató színvonala is –, kezdett szűknek bizonyulni a bő tíz hektár. Kevesen tudják, hogy már egy évszázada felvetődött, hogy az 1866-ban még a város szélére telepített állatkertet

máshová, nagyobb helyre kellene költöztetni. De annyira népszerű volt a városligeti (és valahogy mindig akadt sürgősebb fejleszténivalója a fővárosnak), hogy végül kiszakíthatatlanul a mai helyén ragadt. Az 1950-re kialakult megcsontított területet országos természeti védelem alá helyezték, s egészében műemlékké nyilvánították mind történelmi parkja, mind különleges épületegyüttese miatt. Jómagam 22 éve készített igazgatói programomban is azzal számoltam, hogy a régi műemlék állatkertet (Csányi Vilmos akkori remek terminológiája) a helyén kell megtartani és ott ékszerdobozzá alakítani; jóval kisebb gyűjteménnyel viszont egy nagy méretű iker-állatpark kellene Budapest és az agglomeráció közönsége számára a város peremén. Minden egyebet igen, de ezt a projektet két évtized alatt sem sikerült megvalósítanom, bár most is hasznosnak ítélem. Ám jelenleg más, sokkal fontosabb teendőkre kell az erőket összpontosítani.

TÖBB HELYET AZ ÁLLATOKNAK

Amikor a régi kert 10,8 hektáros területét 2014-ben sikerült a tönkrement Vidám Park 6,5 hektárjával bővíteni, sok akut állattartási gond megoldása is belátható közelségbe került. Tudniillik az elmúlt 22 évben a gyűjtemény dinamikusan változott, mert nemcsak az állattartás elvárásai szigorodtak, hanem a jogszabályi előírások is. Számos nagy testű, nagyobb mozgásigényű állatfaj tartását helyhiány miatt egyszerűen fel kellett adni, másoknál az egyedyszámok estek vissza. A hajdani fél tucat méretes szarvasfaj helyett ma egy kistestű szarvast, egy muntyákszarvast tartunk, 16 medve helyett 2 medvének van, de hasonló a csökkenés a főemlősök, a marhafélék vagy a nagyragadozók körében is. Elmentek a csimpánzok és a gibbonok – még a jegesmedvék is. Az ikonikus fajok fogyását nem lehetett volna megállítani, ha nem

történik valami. Láthatóvá vált, hogy a régi területen a korábbi tartási feltételek között megszűnik az elefántok, az orrszarvúk tartása is.

Nyilván, ha ötleteket keresünk az területeken elhelyezendő állatokra, először a hiányzó és a kiszoruló fajok jutnak eszünkbe. Régi, immár évszázados álom a tengeri bemutató nagyméretű tengeri halakkal, hisz a legnagyobb medencénk sem több 80 ezer liternél. Emellett szükséges a méltó elhelyezés a fókák számára is. Ha mindezeket egymás mellé rakjuk, látható, hogy elhelyezhetők az új területen, de egyáltalán nem közömbös, hogy miként.

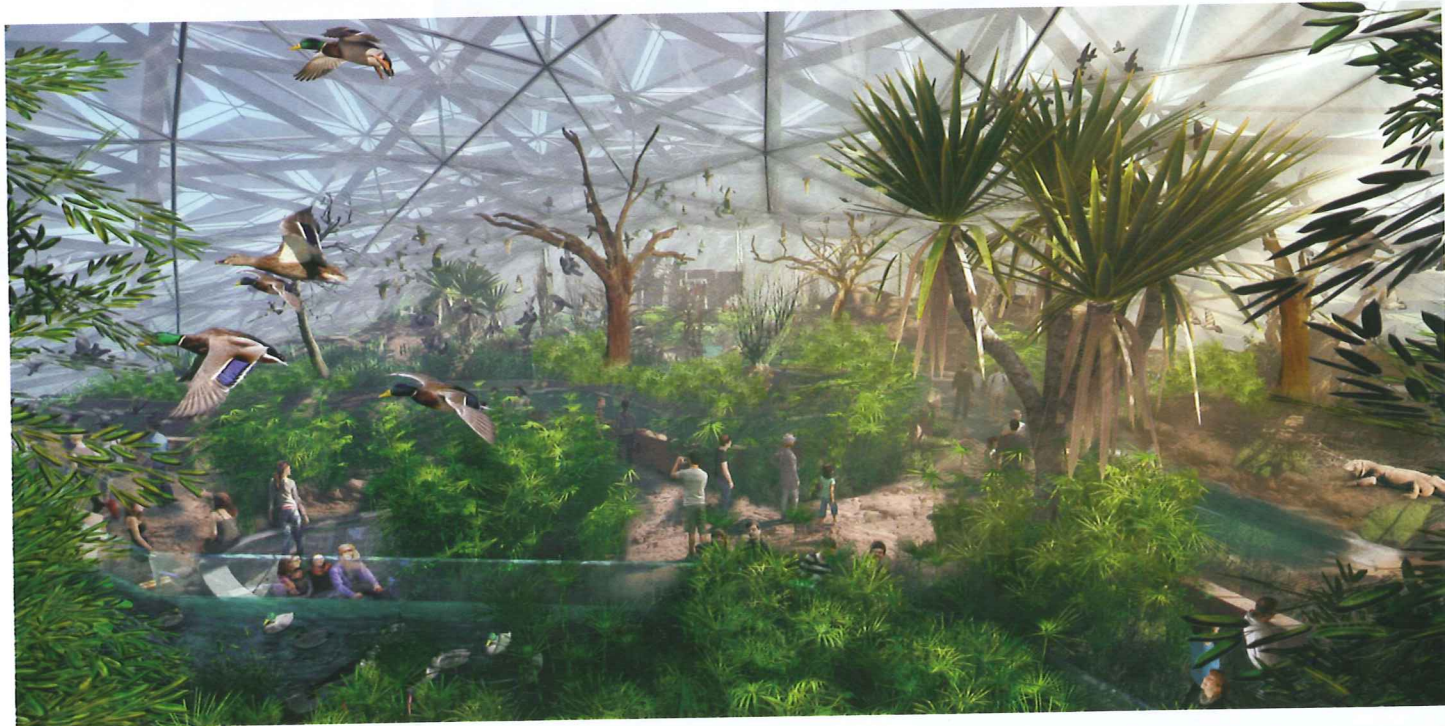
Korábban is voltak már nagyobb, pavilonszerű állatházaink, ám például még a két és fél ezer négyzetméteres, Akváriummal egybenyitott Pálmaházból is fél-háromnegyed óra után ki kell jönni, és a kabátot felöltve át kell ballagni egy másik épületbe. Az elmúlt évek fejlesztéseinek köszönhetően a városligeti zoo-ban a Pálmaház mellett két nagy beltéri kiállítás (a Szavannaház, továbbá az Emberszabásúak Házával összekötött és így 3500 négyzetméteres Varázshegy), valamint egy tucat kisebb bemutató 13 ezer négyzetméternyi zárt teret tesz ki. Mindez azonban még mindig nem oldotta meg a holszezon problémáját. Télen is szeretjük az állatokat, mégsem szívesen megyünk állatkertbe.

egy ilyen hatalmas élő üvegházban, megdöbben, hogy milyen természetességgel élnek és mozognak az állatok a rendelkezésükre álló terekben.

A siker óriási volt. A svájciak a látogatószámot tartósan a korábbi egynegyedével emelték meg.

A biodómkok a szabadidős piacon a plázáknak is egyfajta versenytársai, hiszen itt is eladnak valamit, csak ez a valami a tudás és az értelmes családi időtöltés. Mivel komoly szakmai kihívást és nagy anyagi befektetést kíván, mindaddig kevés helyen fogtak az építésükbe. Európán kívül Észak-Amerikában működik még néhány, Ázsiában pedig talán csak a szingapúri fordított világot, a hűtött terű óriási növényházat érdemes kiemelni. Az eddigi legnagyobb a maga 16 és fél ezer négyzetméterével a három éve megnyílt lipcsei Gondwanaland, mely az állatkert korábbi másfél milliós látogatószámát kétfélmillió fölé vitte. Az egy esztendeje átadott, csaknem egyhektáros wroclawi Afrykariumra pedig az állatkert addigi félmilliónál némileg több látogatója helyett az első teljes évben, 2015-ben már 2,2 millióan voltak kíváncsiak.

De mire számíthatunk a Városligetben? A hollandiai Emmenben márciusban megnyíló, 17 ezer négyzetméteres trópusi biodómnál a miénk valamivel nagyobb lesz, bár nem a méret a fontos, hiszen épülnek majd még nagyobbak is. A mi

MIÉRT ÉPPEEN BIODÓM?

Az állatkertek régóta próbálkoznak újításokkal, ám a terület növelésére nincsen komoly lehetőségük a városi kerteknek. Van, ahol fedett folyosók kötik össze a pavilonokat, másutt a klasszikus modell alapján egyre nagyobb állatházakat építettek, ám az egzotikus állatok tartása ettől minőségileg nem változott. Az igazi áttörést egy kis holland családi magánállatkertnek, az arnhemis Burgers Zoo-nak köszönhetjük, amely 1988-ban hatalmas teret, 15 ezer négyzetmétert fedett be fűjt fóliapaplanokból álló kazettás tetővel, melybe egy komplett trópusi esőerdőt telepített. Itt, akár egy darabka természetben, rengeteg állatot helyeztek el, a zömét szabadon, másokat diszkréten elkerítve, s a látogatók szinte egy másik világba lépve, szabadon járhatják be, fedezhetik fel e különleges környezetet. Hat évre rá egy 7500 négyzetméteres, hasonlóan befedett észak-amerikai sivatagot létesítettek, hogy aztán 2004-ben Zürich is átvegye a példát egy 11 ezer négyzetméteres madagaszkári őserdővel. Aki megfordult

biodómkunk teljes szintterülete két hektár körüli lesz, amiben egy háromszintes akvárium és egy hozzávetőleg ezer négyzetméteres, föld alatti látogatóközpont is helyet kap. A magassága átlagosan 17 és fél méter, egyetlen ponton – ahová a legmagasabb fák kerülnek – pedig 36 méter lesz, alig magasabb az évszázados Nagyszikla csúcsánál.

Sokan kérdezhetik: miért éppen ekkorát építünk? A mostani lépésnek több logikus indoka van. Az állatkert a tönkrement Vidám Park területével is csupán közepes méretűvé bővült, ráadásul az új rész a Hungária körüli felüljáró mellett Budapest környezetvédelmi térképén az egyik legzajosabb, intenzív légszennyezetséggű terület. A Hullámvasút ettől nem véd, s az értékes állatok szabadban való tartása az említett 50–100 méteres sávban állatkínzás volna. A biodóm azonban nemcsak a benne lévő állatokat védi, de a kert és a Liget többi része felé is csillapítja a káros hatásokat. Továbbá hasznosítani fogja a Széchenyi fürdő eddig jórészt pocsékba menő hulladékvizének hőjét, amivel a csarnok fűtésének – és remélhetőleg hűté-

sének – jelentős részét fedezni lehet. Akkorra épület szükséges, amelyben elérnek a nagy fák, az állatok méltó helyet kaphatnak, a ház statikája, energetikája, tűzvédelme optimalizált. A program során a volt vidám parki terület zöldterülete, parkhatása legalábbis megduplázódik: a biodóm nélküli szabad területen kétszer annyi lesz a zöldfelület, mint korábban az

miocén időszak bőséges hazai leletállományából kiindulva épül fel a kiállítás „meséje”, hisz az ipolytarnóci lábnyomleletek, a rudabányai emberszabásúak, a csákvári, baltavári háromujjú ősllovak, kapafogú elefántok, kardfogú tigrisek, ősrorszarvúak, tapír- és zsiráfélék, a sokféle található gazdag tengeri maradványok, fókák, szirének, cetek tömeges fossziliái hazánkat a miocén kori paleontológia kincsestárává teszik. Még a balatoni kecskeköröm kagylók is miocén korúak! Erre rímél biodómunkban a Pannon Ósvadon kifejezés, mely – némi gondolati ugrással – azt próbálja érzékeltetni az óvilági fauna (Eurázsia és Afrika) egzotikus állataival, milyen lehetett itt egykor a mára elsüllyedt világ. Ezen keresztül rendkívül időszzerű környezet- és természetvédelmi kérdéseket, a fajok és a biológiai sokféleség gyors változásának történetét, az állatok veszélyeztetettségét és a klímaváltozás hatásait is el lehet mesélni.

A biodóm komoly közösségi, de legkivált remek családi programokra ad majd lehetőséget. Az állatok bemutatói mellett lesz itt belső hegy, barlang, a kifutók mentén csónakkal bejárható vízi út, étterem.

A legfontosabb persze a találkozás az élőlényekkel. A modern állattartás is igényli a tágas tereket. Nem a százéves Elefántház megbotránkozott istállóiban láthatják majd a látogatók

egész hat és fél hektáron volt. (Persze a biodóm belső terének egész évben zöld szubtrópusi dzsungel nélkül.)

Lipcsében a trópusi esőerdőt a hajdani Gondvánafölddel párosították, benne olyan népszerű trópusi állatok láthatók, melyek az ősi szuperkontinensből képződött délszaki vidékeken – Dél-Amerikában, Ausztráliában, Dél-Afrikában – élnek ma. Így aztán a mókusmajmok, óriásvidrák, ocelotok, ausztrál tüdőshalak, erszényesnyestek, éji makik, törpe vízilovak és cercókók, maláj tapírok és algaviálok kaptak helyet egy fedél alatt.

PANNON ÓSVADON

Budapest biodómja sem lesz kevésbé érdekes, sőt! A talajvizsgálatok kiderítették, hogy a terület alatt 40–50 méter mélyen miocén kori homokkő az alapkőzet, mely akkor képződött, amikor a térségben tenger hullámozott, vízében cápák, partjain ősmarmányosok, ősrorszarvúak, medvekuttyák, ősllovak, főemlősök éltek. A 23 milliótól 5 millió évvel ezelőtti tartó

télen az elefántokat, hanem akkorra belső kifutóban, mint amekkora most a külsőjük, sőt jó időben egy félhektáros külső kifutót is használhatnak majd. Végre mód nyílik a számukra megfelelő szociális kapcsolatok megteremtésére is, és itt az elefántbika mellett – egy helyett – akár négy-öt borjas tehén is tartható lesz. Emberszabásúakból a legérdekesebb faj, a törpecsimpánz kerül a biodómba, s meggyőzően nagyvonalú körülményeket kell biztosítanunk ahhoz, hogy az európai fajbizottság jóváhagyja az új tartási helyet Budapesten. E két nagyon fontos faj mellett további ikonikus állatok is laknak majd itt: ajakos vagy talán maláj medve; lesz komoly krokodilbemutató, és persze méretes cápák, ráják is el fognak férni a kétfélmillió liter tengervíz befogadó nagy medencében. A legfontosabb persze, hogy mind az állatok, mind a látogatók bármilyen időben kellemesen érezzék magukat, és hogy az utóbbiak a lenyűgöző méretű térben páratlan élményeket szerezhessenek.

PROF. DR. PERSÁNYI MIKLÓS